

ПРАВА ЛЮДИНИ “ДРУГОГО ПОКОЛІННЯ”

Важливим надбанням демократичного суспільства є права і свободи громадян, які набули свого юридичного закріплення у Конституції України. У демократичному суспільстві охорона прав і свобод громадян має особливе значення, без цього неможливий подальший розвиток держави. У законодавстві і юридичній літературі термін “право громадян” застосовується в різних значеннях. Поряд з поняттям об’єктивного права як системи юридичних норм, наукою вироблені поняття правоздатності, правосуб’єктності, правового статусу, суб’єктивного права, що характеризують права окремої особи.

Суб’єктивне право громадян у конкретному право відношенні є юридичним засобом практичної реалізації ними своїх інтересів.

Права людини умовно поділяють на дві групи: права людини “першого покоління” і права людини “другого покоління”. До прав людини “першого покоління” належать громадянські і політичні права, а прав людини “другого покоління” – соціально-економічні права, питання про статус яких залишається дискусійним. Відрізняються дані права у двох аспектах. По-перше, своїми змістовними характеристиками, по-друге, способами їхньої реалізації та захисту.

Для правильного розуміння суті принципів відмінностей між двома “поколіннями” прав людини необхідно звернутися, передусім, до усталеного в політико-правовій думці розрізнення “негативної” і “позитивної” свобод.

Коли йдеться про вільний стан індивіда у сенсі самостійності його буття, незалежності його дій від примусових впливів із зовні або відсутності перепон на шляху досягнення даною особою власних цілей, застосовується негативне поняття свободи – “свободи від чогось або від когось”. Можливості ж індивіда вчиняти позитивні дії у власних інтересах охоплюються позитивним поняттям свободи, яке передбачає певне індивідуальне домагання якихось дій чи благ. У західній науковій літературі часто підкреслюється, що між негативною і позитивною сторонами свободи існують досить непрості, напружені і навіть контрарні відносини. Той, хто бажає бути абсолютно незалежним від інших, широко користуватися плодами негативної свободи, повинен обмежувати себе або й навіть відмовлятися від можливостей та перспектив, що випливають із позитивного розуміння свободи.

У світлі такого підходу до відмінностей між двома “поколіннями” прав людини видається зрозумілою і науково обґрунтованою прийнята у теорії держави і права їх змістовна характеристика як прав “негативних” і “позитивних”. Якщо права громадянські (особисті)

та політичні спрямовані на забезпечення свободи від протиправного втручання державної влади (негативні права), то для соціально-економічних прав характерною є якраз наявність претензій на забезпечення і здійснення інтересів індивіда за допомогою державних дій (позитивні права).

Історично друга категорія прав людини склалася у самостійну систему домагань і була визначена сучасними державами як реакція на недостатність прав “першого покоління”.

Безумовно, соціально-економічні права мають свою специфіку щодо способів їхньої реалізації та захисту: адже ступінь їх гарантованості з боку держави – на відміну від класичних прав “першого покоління” – дійсно перебуває у досить жорсткій залежності від стану економіки відповідного суспільства.

Якщо основні громадянські і політичні права людини, такі, як право на життя, право на визнання правосуб’єктності, свобода думки, совісті, релігії та низка інших, не мають суттєвих відмінностей за ступенем їх забезпечення, то цього не можна сказати про рівень забезпечення соціально-економічних прав, який багато в чому зумовлений рівнем промислового та соціально-економічного розвитку тієї чи іншої країни, наявністю у неї належних матеріально-фінансових ресурсів. Не випадково багато зарубіжних і низка вітчизняних учених не визнають, як зазначалося, прав людини “другого покоління” суб’єктивними, оскільки такі права не можуть бути безпосередньо захищені державно-правовими засобами, передусім у судовому порядку.

В Україні, як і в інших постсоціалістичних країнах, забезпечення соціальних прав громадян потребує докорінної перебудови відносин власності, визнання непорушності та гарантованості кожному громадянину економічної свободи. Зараження і розвиток усіх форм власності – необхідна умова для набуття особою економічної свободи, без якої неможлива і свобода політична. Економічна свобода індивіда, його економічна незалежність – умови становлення громадянського суспільства як суспільства незалежних і повноправних громадян, чия свобода гарантована, а права – надійно захищені.

Література

1. Новіков В. Виникнення суб’єктивних прав громадян і вимоги законності щодо їх забезпечення // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ: Збірник / Гол. ред. В.Л. Регульський. – Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при НАВС України, 2001. – 320 с., с. 116-124.

2. Панкевич О.З. Соціальна держава як гарант забезпечення прав людини “другого покоління” // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ: Збірник / Гол. ред. В.Л. Ортинський. – Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при НАВС України. – Вип. 3. – 2003. – 520 с., с. 277-284.

Петрик, В.Р. Права людини “другого покоління” [Текст] / В.Р. Петрик // Права людини як критерій морального виміру політики і державної влади: зб. тез доповідей за матеріалами міжвузівських студентських наукових читань, присвячених 57-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини (8 грудня 2005 р.). – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 18 – 19.